

HRBÁCSÉK NOSZÉK MAGDALÉNA

ORSZÁGOS TUDÁSSZINTMÉRÉS A TESZTKÉSZÍTŐK SZEMSZÖGÉBŐL

A 2000-es évek elején elindított országos tesztelés azóta már nevet is változtatott, illetve bővült is. Évente három kilépési tudásszintmérést vezényel le a pozsonyi pedagógiai kutatóműhely, a NÚCEM (Szabványosított Mérések Intézete) az ISCED 3, az ISCED 2 és az ISCED 1 végén. A tesztelés célja, hogy összehasonlítsa és objektív képet adjon a tanulók teljesítményéről a kilépés szintjén, az egyéni eredmény alapul szolgáljon a középiskolai felvételihez (az ISCED 1, 2 esetében), de nem utolsósorban visszacsatolást is adjon a tesztelt tantárgyakon elsajátított tudásról – olvasható az intézet honlapján. A pedagógiai értékelés a visszacsatolás funkcióját szolgálja. Tükröt állít a pedagógusnak, tanulóknak, a köznevelés irányítóinak arról, hogy a tanítási folyamat mennyire érte el célját. E nélkül a visszacsatolás nélkül nincs lehetőség arra, hogy a folyamatokat céljainknak megfelelően irányítsuk. Az országos mérések nagy tömegű tanuló tudását viszonylag rövid idő alatt gyorsan, megbízhatóan térképezik fel. Ilyen esetben a tanulók szelektálását, kategorizálását segíthetik a tesztek, mint ahogy azt a fent említett kutatási műhely a honlapján is ígéri. Az intézet két munkatársát kérdeztük a tesztelés folyamatáról, arról, hogyan készül az országos normaorientált (NR-teszt), ekvivalens tesztváltozatokkal előkészített mérőeszköz, csökkent vagy emelkedett-e a színvonal, s hogy ezt mennyire tudják horgonyfeladatokkal alátámasztani. A világjárványt itt sem

tudjuk megkerülni, hiszen a papíralapú tesztelés a járvány elején meghiúsult. A kérdéssort ezzel indítottuk.

■ **Milyen formában valósult meg az elmúlt két évben a tudásszintmérés a járvány miatt?**

■ Ūrge Judit, a T9 magyar nyelv és irodalom teszt koordinátora, a NÚCEM munkatársa (a későbbiekben ŪJ): A 2019/20-as tanév tesztelésének a T9 2020-nak az előkészítése a megadott ütemterv szerint zajlott, sőt a tesztelésbe elektronikusan bekapcsolódók számára még a próbamérést is sikerült megvalósítanunk. Az országos tudásszint felmérésre azonban a veszélyhelyzet kihirdetése miatt már nem került sor. A 2020/21-es tanévben – mivel a tanulók az előző évfolyam negyedik negyedévét otthon, egy viszonylag kezdetleges online oktatással töltötték – egy új, a távoktatáshoz és az Oktatási Minisztérium által kiadott tantervmódosításhoz (Dodatok č. 9 k ŠVP pre základné školy) igazított tesztet állítottunk össze. Év közben már látni véltük, hogy az ez évi tesztelés is veszélybe kerülhet, hagyományos keretek között egyáltalán nem, egy csúsztatott időpontban, 2021. június 9-10. talán megvalósítható. Végül az Oktatási Minisztérium az országos szintű tesztelést ismét törölte, és 2021. május 31–június 11. közti időszakra az EduPage felületen egy Monitoring 2021 nevű, a távoktatás színvonalát felmérő reprezentatív tesztelést hirdetett

meg. Ebbe 706 magyar tanítási nyelvű alapiskolást és nyolcosztályos gimnáziumba járó tanulót kapcsolunk be az ország minden pontjáról. Az elektronikus formában megvalósított matematika, valamint magyar nyelv és irodalom teszteken kívül a tanulók egy kérdőívet is kitöltöttek, amiben a távoktatás alatt szerzett tapasztalataikat foglalták össze. A Monitoring 2021-ről szóló komplex értékelés itt található: https://www.nucem.sk/dl/5021/Monitoring_NUCEM_2021_Zistenia_o_urovni_vedomosti_a_zrucnosti_ziakov_z_matematiky_slovenskeho_jazyka_a_literatury_a_madarskeho_jazyka_a_literatury.pdf

■ Tímár Lívia, a T5 magyar nyelv és irodalom teszt koordinátora, a NÚCEM munkatársa (a későbbiekben TL): A 2019/2020-as tanévben a T5-ös tesztelés a megadott ütemterv szerint zajlott, ekkor még az ötödikesek tesztelése novemberben történt, ez papíralapú tesztelés volt. 2020-tól megváltoztatott az országos tesztelés időpontja, kitolódott májusra. A veszélyhelyzet kihirdetése miatt az iskolák bezártak, így a T5 sem 2020-ban, sem 2021-ben nem valósult meg. Ezekben az években azonban az iskoláknak lehetőségük volt bekapcsolódnunk a digitális tesztelésekbe. 2020-ban májusban, 2021-ben pedig ősszel zajlottak ezek a tesztelések, 2020-ban 150 tanuló, 2021-ben pedig 400 tanuló részvételével. 2020-ban a tanulók otthonról kapcsolódtak be a tesztelésbe – valószínűleg ennek

tudható be az alacsony részvételi szám, míg 2021-ben már az iskolában írták az elektronikus tesztek, így növekedett a részvételi arány.

■ **A számítógép alkalmazása leegyszerűsíti/leegyszerűsítheti a tesztelés folyamatát, az információs-kommunikációs technológiák gyorsabb és költséghatékonyabb lehetőségeket kínálnak a tesztelés, az elemzés és az eredmények interpretációjának megvalósítására. Az intézet mennyire nyitott a mérés-értékelés új tendenciáira? Papíralapú feladatlapot vetett be az intézet az elmúlt években, vagy inkább online formában folytak a tesztelések, illetve vannak-e fejlesztési stratégiák az e-teszteléssel kapcsolatban? Ha igen, az iskolák mennyire felkészültek?**

■ **ÜJ:** A digitális formában zajló teszteléshez megfelelő minőségű számítógépre és stabil internet-hozzáférésre van szükség minden kilencedikes tanuló számára. Vannak iskolák, ahol ezek a feltételek adottak, így ők már pár éve elektronikusan tesztelhetnek. A digitális tesztelés mindenképpen megkönnyítené és főleg meggyorsítaná a tesztelés előkészítését, a javítás menetét, csökkentené a kiadásokat és környezettudatos is lenne. Ez persze egyelőre technikailag kivitelezhetetlen, az iskolák nagy részében marad a papíralapú tesztelés.

■ **TL:** Az országos tesztelés, az ötödikesek számára csak papírformában valósul meg. Egyelőre nincs tervbe véve a digitális formára való áttérés. Emellett azonban az elmúlt 5 évben minden évben lehetőségük volt az ötödikeseknek bekapcsolódniuk a digitális tesztelésekbe is. Ezek a tesztek hasonló típusú és nehézségű feladatokat tartalmaznak, mint az országos tesztek, nagyon jó lehetőséget biztosítanak a tanulóknak a gyakorlásra és visszacsatolásra. A teszt megírása után ugyanis a tanuló rögtön megkapja az eredményt. Ehhez viszont elengedhetetlen az iskolákban a jól működő internet és a megfelelő minőségű számítógép.

■ **A standardizált, szakértők által készített teszteknek mindenképpen át kell esniük a kipróbáláson, majd azt követően az eredmények statisztikai elemzésén alapuló korrekción. Az igazán jó tesztek csak hosszabb fejlesztő folyamat eredményeként készülhetnek el, hiszen a tesztnek pontosan kell leképeznie a célokat,**

követelményeket, a tananyag formájában rögzített tudásrendszert. Milyen lépéseken keresztül jutunk el egy országos teszt végleges formájához? Alkalmaznak-e a rendszerszintű mérések fejlesztése során horgonyfeladatokat?

■ **ÜJ:** Míg egy teszt elnyeri a végleges formáját, másfél-két év telik el. A teszteken egy szakértői csoport dolgozik: nyelvészek, irodalomkritikusok és hosszú évek óta gyakorlók, hús-vér gyerekeket látó-tanító magyartanárok. Közösen kiválasztják azokat a szövegeket, amelyekhez megalkotják a feladatsorokat. Készítenek egy munkaverziót, amit közösen értékelnek, véleményeznek, javítanak. Az észrevételeket aztán beledolgozzák az első próbamérésre szánt verzióba. A szöveg kiválasztásától az első verzió megszületéséig kb. fél év telik el. Az így kapott tesztfüzeteket aztán az ország különböző pontjain található alapiskolák kilencedikesen „próbálják ki”. A feladatsorba horgonyfeladatokat nem teszünk, hisz a tesztek a tesztelést követően nyilvánosságra hozzuk.

■ **Hogyan néz ki a próbamérések ütemterve?**

■ **ÜJ:** Ha a körülmények optimálisak, az 1. próbamérésre mindig februárban kerül sor. A megoldott tesztek az intézet munkatársai kijavítják, majd a statisztikusok értékelik. Megvizsgálják, hogy a kérdés mennyire volt nehéz, szórt-e, nem voltak-e benne zavaró tényezők, hogy viselkedtek a kérdések a szöveghez és egymáshoz viszonyítva, a nyitott kérdések hány százalékban maradtak megválaszolatlanul stb. A statisztikusok értékelése után ismét visszakerül a teszt a szakértői csoport tagjaihoz, akik a gyerekek észrevételeit beledolgozzák egy következő verzióba. Így szeptember-októberre elkészülnek a javított füzetek egy 2. próbamérésre. Erre már a gimnáziumok és szakközépiskolák 1. osztályában kerül sor. A folyamat ugyanaz: mérés, javítás, statisztikai elemzés, kiértékelés. Ekkorra már kikristályozódik, hogy mely szövegek, mely kérdések voltak a tanulók szerint a legmegfelelőbbek. Ezekből áll össze a Tesztelés 9 fő tesztje és a pótteszt. Még mindig nincs vége az ellenőrző folyamatnak, hisz ezután jönnek a szakbírálok, hogy a még esetleges hibákat kijavítsák és a teszt alkalmasságát véleményezzék. Így nyeri el a teszt azt a formáját, amely március-áprilisban a kilencedikesek elé kerül.

■ **A próbamérést követően a korrekció során érdekes dolgok kerülhetnek felszínre. Van-e pozitív vagy negatív tapasztalat a próbaméréseket tekintve az elmúlt öt év távlatából?**

■ **ÜJ:** Az elmúlt 5 év tesztkészítésének, próbamérésének és az országos tesztelésnek a tapasztalatai azt mutatják, hogy a tanulók számára a legkönnyebben megválaszolható kérdések mindig azok, amelyekre a válasz megtanulható, ahol nem kell a tudást felhasználni, alkalmazni, esetleg összefüggéseket keresni. Sokszor okoz csalódást a fő teszt összeállításakor, hogy a szakértői csoport szerint jó, gondolkodtató kérdésekre – amelyek teljes mértékben összhangban vannak a tantervvel, az életkori sajátosságokkal – a tanulók nem tudnak válaszolni, nagyon rossz a próbamérésből származó eredmények, így az országos tesztbe nem kerülhetnek be.

■ **A tesztnek pontosan kell(ene) leképeznie a tananyag formájában rögzített tudásrendszert, továbbá más megközelítést igényelnek az ismeretjellegű és más a képességjellegű tudást felmérő kérdések, amelyek meghatározzák az alkalmazható teszt szerkesztési technikát, a tesztelésre használható feladattípusokat, tesztelési eljárásokat. Hogy néz ki ez a T9-es mérőeszközben?**

■ **ÜJ:** A kérdések mindig 3 szöveg – egy irodalmi, egy ismeretterjesztő és egy infografika – köré csoportosulnak. A teszt kb. 50-60%-át alkotják a szövegértési feladatok, a többi nyelvtani és irodalmi kérdés. Úgy igyekszünk a kérdéseket megalkotni, hogy a leíró nyelvtan összes alapiskolában átvett témakörét érintsük, az irodalmi kérdésekben pedig legyen irodalomelmélet és irodalomtörténet is. Vagyis, hogy kapjunk egy átfogó képet a tanuló képességéről, készségeiről és a felső tagozaton megszerzett tudásáról is. A kérdésekkel a Bloom-féle taxonómia összes lépcsőfokát bejárjuk: vagyis legyen a tesztben meglévő ismeret felelevenítése, megértésen alapuló összefüggések felismerése, az ismeretek alkalmazása, elemzés és összehasonlítás, valamint értékelés és elvonatkoztatás is. Az elmúlt évek azt mutatják, hogy a legnagyobb gondot az ismeretek helyes alkalmazása és az elemzés jelenti. Pl. egy melléknévi ige név megtalálása a szöveg valamelyik mondatában, egy ige nyelvtani kategóriáinak megállapítása, egy alany-

állítmányi szó szerkezet esetleg egy rímképlet vagy szóképfelismerése a szövegrészletben, egy szereplő és mű összepárosítása, irodalmi művek cselekményének ismerete stb.

■ **A szövegértés vizsgálata és eredménye a hazai méréseken felül a nemzetközi mérésekben is rezonál, tegyük hozzá a tendencia nem jó. A hazai mérésekben mit tapasztalhatunk?**

■ ÚJ: A hosszú évek során javulás látszik a szövegértési feladatsorok megoldásában. Nagyon népszerűek az ismeretterjesztő szövegek és a pár éve újonnan bevezetett infografika. A klasszikus irodalmi szövegeknek – valószínű a ma már nem használatos szókészletüknek köszönhetően – mindig a legalacsonyabb jóságmutatójuk. A tanulók törek-szenek a szöveg szó szerinti követésére, információk kikeresésére, egy magasabb szintű elvonatkoztatás, a szöveg vagy szövegrészlet egészének értelmezése és annak értékelése azonban már gyakran jelent problémát. A szövegértés fejleszthető. Az alapokat mindenképpen az alsó tagozaton kell lerakni, hiszen mindaddig, míg a tanuló az olvasás technikai megvalósításával van elfoglalva, a szöveg értelmére nincs lehetősége odafigyelni. Tehát, az alsó tagozaton (az első 3 osztályban) meg kell tanítani olvasni a gyereket. Gyakorló pedagógusként tudom, hogy a technikailag jól olvasó gyerek számára nem jelentenek gondot a szövegértési feladatsorok. Tudom azt is, hogy Szlovákiában vannak olyan iskolák, ahol a szabadon választható és beosztható órákon értő olvasás is foglalkoznak.

■ **Akkor nézzük meg, az alapok lerakásának kilépési szintjén hogyan értékel a szakember:**

■ TL: Az ötödikesek számára több tesztfüzet készül, ezek 1. próbamérése októberben történik. A tesztet 6. osztályos tanulók írják, majd a megoldott tesztek javítása, statisztikai kiértékelése után elkészülnek a javított tesztfüzetek, és következő év tavaszán (március-április) kerül sor a 2. próbamérésre. Ezeket a tesztet pedig az ötödikes tanulók írják. Ezután ismét javítás és statisztikai kiértékelés történik, majd elkészül a főtiszt, amit külsős szakemberek véleményeznek, javítanak, és csak ezután készül el a végső változat, amit majd májusban kapnak kézhez az ötödikesek.

2019-ig novemberben volt a T5-ös tesztelés, amit a pedagógustársadalom

nagyon sokat kritizált. Az ötödikes tesztelés célja felmérni azt, hogy milyen alapokkal rendelkeznek a tanulók, mire lehet építeni a felső tagozaton. Ezért fontos az ötödik osztályban megszilárdítani az alsó fokról hozott tudást, illetve pótolni a hiányosságokat, szilárd alap nélkül ugyanis nem lehet építkezni. 2020-tól májusra tolodott a tesztelés, így a T5-ös tesztelésbe bekerült az ötödik osztályos tananyag is, ezért készül az őszi, 1. próbamérés a hatodikosok számára, a tavaszi, 2. próbamérés pedig az ötödikesek számára. Ebből a két próbamérésből teljes képet kapunk a „működő” feladatokról, vagyis, hogy melyek a jó feladatok, amelyek nem tartalmaznak zavaró válaszlehetőséget, jól szólnak, különféle nehézségűek.

Gyakorló pedagógusként pozitívan értékelem a májusi időpontot, mivel a tanárnak van elég ideje megismerni az ötödikeseit, több ideje van „feltérképezni” a tanulók tudásszintjét. A tanulóknak is van idejük megszokni az új helyzetet, nem kell a novemberi teszteléssel stresszelni magukat. Szépen lehet haladni az új tananyaggal, van idő a gyakorlásra is, és így sokkal nyugodtabban jutunk el a májusi teszteléshez. Fontos, hogy a tanulók tudjanak folyékonyan és értően olvasni, mert ezek a sikeres tanulás talán legfontosabb feltételei.

A feladatlap egy irodalmi, egy ismeretterjesztő és egy nem összefüggő szöveget tartalmaz, és ezekhez kapcsolódó kérdéseket. A feladatlap 30 kérdésből áll, aminek 55-60%-a szövegértési és irodalmi feladat, a többi pedig nyelvtani. Az utóbbi években javult a tanulók szövegértési készsége, a nyelvtani és szövegértési feladatokat azonos szinten tudják, nincsenek számottevő különbségek. A feladatlap 20 zárt és 10 nyitott kérdést tartalmaz. A nyitott kérdések szólnak a legjobban, de ezeket hagyják ki legtöbbször a tanulók. Ezeknél a típusú kérdéseknél problémát jelent a ragozott formában történő válaszadás, nagyon sokszor rag nélküli formában válaszolnak a tanulók (királyra, almát, reggeltől, helyett csak király, alma, reggel a válasz). Ez azt jelenti, hogy nem a kérdésre adnak választ. Átfutják a kérdést, de nem értelmezik, nem értően olvassák el azt. A kérdések a Bloom-féle taxonómia szerint vannak „súlyozva”. A tesztben megtalálhatók a megértésre irányuló feladatok, a megszerzett ismeretek alkalmazására, továbbá az elemzésre és értékelésre irányuló is. Az utóbbi 3

évben az ötödikes tanulók számára az elemzést és értékelést igénylő feladatok voltak a legnehezebbek.

■ **A feladattípusokban van elmozdulás. Az ún. zárt- vagy feleletválasztós feladatokon felül feleletalkotó kérdés is található a tesztben. Az ilyen típusú válaszok rövidek, hosszúak vagy kiegészítést igényelnek. Van-e olyan törekvés a fejlesztés során, hogy esszé típusú kérdés is bekerüljön a mérőeszközbe?**

■ ÚJ: Hosszú folyamat volt, míg sikerült a tesztelésbe nyitott kérdéseket is belecsempészni. Valós, és nemcsak egy esetlegesen szerencsés választáson alapuló eredményt ezek a kérdések adnak. Természetesen a nyitott kérdések gyakran csak egy-egy szó, kifejezés, szókapcsolatra korlátozódnak, de ennek ellenére remekül szólnak, és ebből adódóan a legalacsonyabb a jóságmutatójuk, olykor nagyon magas kihagyási százalékaránnyal. Nagy álmunk egy olyan teszt-sor létrehozása, kivitelezése, amelyben a mostani már bevált tesztelési módszerek mellett újat is kipróbálhatnánk. A szövegalkotás mindenképpen ezek közé tartozik. Komplexebb képet adnának a tanulók képességeiről, tudásáról. A fejlesztések érdekében évek óta kapcsolatban állunk a stuttgarti és tallini kutatóintézetekkel, de természetesen a szomszédos cseh és magyar teszteléseket is nyomon követjük.

■ **Záróakkordként arra kérdeznék rá, hogy mennyire tartja szükségesnek a szakember egy ilyen típusú pedagógiai mérést.**

■ ÚJ: Állandóan terítéken van a kérdés: feltétlenül szükséges-e a gyereket tesztelni. Másról sem hallunk-olvasunk, mekkora stresszforrás ez gyerek és pedagógus számára egyaránt. A környező országokban mindenütt felméri a gyerekek tudását. Hogy ennek mi az oka, erre talán az ész-tországi példa a legjobb, ahol nagyon eredményesen zajlik a tanulók országos mérése. 3., 6., 9. és 12. osztályokban tesztelnek, vagyis eggyel többször, mint nálunk Szlovákiában. Gunda Tire, a tallini Innove Intézet munkatársa egy a NÚCEM munkatársaival közös konferencián ezt azzal indokolta, hogy Észtországban (ahogy nálunk is) az oktatás ingyenes, azaz állami finanszírozású, így az állam jogot formál arra, hogy ellenőrizze, mibe fekteti a pénzét.

■ **Köszönöm a beszélgetést.**